

ERIK ÅSARD:

Kampen mot löntagarfonderna

Min i våras utkomna bok "Kampen om löntagarfonderna" (Norstedts) behandlar den statliga fondutredningen under de händelserika åren 1975–81. I boken analyseras det strategiska manövrerandet och parternas ställningstaganden i – och till någon del också utanför – utredningen. De centrala kapitlen tar upp spelet inom och mellan arbetarrörelsen och folkpartiet. Analysen går ut på att försöka förklara varför det inte blev någon kompromiss i mitten i denna fråga mellan de nämnda parterna.

Jag vill inledningsvis poängtera detta för de läsare, som eventuellt inte har tagit del av boken annat än genom Erland Waldenströms artikel i förra numret av denna tidskrift (7/85). Det mindre avsnitt, som Waldenström uppehåller sig vid, heter "Näringslivet och fonderna".

Erland Waldenström tillhör de mest erfarna och initierade bedömarna av fondfrågan inom näringslivet. Redan 1976 var han ordförande för den grupp, som då lade fram ett förslag om ett via lagstiftning skapat skattestimulerat lönsparande. Under fondutredningens många år satt han hela tiden med som representant för Industriförbundet. När han tar till orda i frågan finns det sålunda all anledning att lyssna.

Låt mig först stanna vid några punkter där vi uppenbarligen är ense. Det gläder mig för det första att Waldenström tar avstånd från de absurda anklagelser om "historieförfälskning", som förre Aktiesparchefen Håkan Gergils riktat mot boken. Den typen av övertramp trodde man sedan länge var försvunnen från debatten.¹

För det andra noterar jag att Waldenström instämmer i mitt påpekande om att det under fonddebattens inledande år på många håll fanns en öppen hållning inom näringslivet i dessa frågor. Denna öppenhet tog sig uttryck i en vilja att seriöst diskutera sakfrågorna och att presentera egna alternativ. Det har varit en viktig punkt för mig att påvisa detta, och därför gläds jag åt att Waldenström här helt tycks dela min uppfattning.

¹ Jag har utförligt bemött Gergils anklagelse i radions Obs kulturkvarten (3/6 1985) samt i en artikel i Göteborgs-Posten (2/8 1985).

För det tredje kan jag bara konstatera, att Waldenström inte beslår mig med någon enda felaktighet när det gäller de rena faktauppgifterna. Hans invändningar, till vilka jag nu övergår, gäller tolkningen av vissa händelseförlopp samt sättet att citera.

Min "grundtes", skriver Waldenström, är att det vid tidpunkten för Meidnerförslagets publicering inte rädde någon stämning av konfrontation inom näringslivet. Nej, just det. Det skriftliga material, som jag har gått igenom, vittnar inte om att det vid den tiden fanns någon samlad eller aktiv näringslivsopinion i frågan. Däremot fanns det naturligtvis kritik – och stundtals skarp sådan – mot det första Meidnerförslaget. Båda dessa saker – kritik såväl som en öppen och avvaktande hållning – går att spåra i de skriftliga dokumenten. Detta har jag försökt återge genom en rad citat i början av avsnittet (sid 102 ff).

Waldenström klagar nu på mitt sätt att citera en av honom skriven artikel i Fackföreningsrörelsen nr 27 1975. Enligt Waldenström är den enda mening som jag citerar den där han skriver att det finns "mycket i Meidners brett upplagda, välskrivna framställning som jag [Waldenström] tror varje läsare ... måste finna tankeväckande och kan instämma i".

Men detta är felaktigt. Den första mening som jag citerar ur Waldenströms artikel är hans synpunkt att Meidners förslag, om det genomfördes, skulle få "omvälvande konsekvenser". Detta är ett direktcitat och återfinns på sid 103 i boken. Först därefter citeras Waldenströms beröm över Meidners framställning.²

På liknande sätt är det med de övriga citat och referat, som kortfattat återges i avsnittets inledning. Bara ett exempel till. På hösten 1975 organiserade Industriförbundet ett större antal regionala konferenser om fonderna. Nära 500 representanter från drygt 300 av förbundets medlemsföretag ute i landet deltog i diskussionerna. Utfallet summerades så

² Näringslivets kritiska hållning gentemot kollektivistiskt inriktade fondförslag, från Meidner och framåt, kommer fram i min bok på olika ställen, tex på sid 57, 104, 110 f och 114 f.

här i Industriförbundets egen verksamhetsberättelse:

Resultatet av överläggningarna var ett entydigt avböjande av den meidnerska konstruktionen, men däremot en varierad inställning till hur man i övrigt skulle se på dessa frågor. Från en stor grupp företag uttalades en förståelse för vissa av de motiv som ligger bakom Meidnerförslaget och efterlystes förslag till system som ger de anställda delaktighet i företagets resultat, utan att hämma företagets effektivitet.³

Detta citeras ordagrant i boken på sid 104. Här ser vi ånyo prov på den blandning av kritik och öppenhet, som jag tidigare var inne på. Waldenströms anmärkning att mitt sätt att citera skulle vara "vilseledande" saknar alltså grund.

Waldenström förvånar när han skriver att den "öppna hållning", som inledningsvis fanns inom näringslivet, "består oförändrad också i dag". Skulle med andra ord stämningarna inom dagens näringsliv präglas av samma öppenhet som kom till synes i Industriförbundets verksamhetsberättelse 1975? Hur kan man fråga, manifesterar sig då denna "öppna hållning" år 1985? Knapptast genom något överdrivet intresse för att diskutera sakfrågorna. Inte heller genom någon markerad vilja att framlägga egna positivt utformade förslag. Eller menar Waldenström att det idag skulle vara möjligt för det samlade näringslivet att tillsätta en motsvarighet till 70-talets "Waldenström-grupp", med uppgift att om något år eller så presentera ett alternativ till någon typ av "fonder"? Varför sker inte det då, i så fall?

Waldenströms allmänna invändning går ut på att jag skulle ha givit "en i viktiga avseenden felaktig bild av näringslivets inställning till fondfrågan" samt hur denna kom till synes i fondkommittén. Låt mig, för att reda ut detta, göra en distinktion mellan ståndpunkter i sakfrågan och det strategiska agerandet.

Det framgår klart av min bok, att näringslivets inställning i sak föga ändrades från den sk Waldenström-rapporten 1976 och fram till

ställningstagandena i kommittén 1980-81. På sin höjd var det i de olika dokumenten fråga om marginella språkliga förändringar och nyansförskjutningar. Ingenstans i framställningen sågs det som Waldenström påstår, nämligen att näringslivet efterhand skulle ha "svängt om" och intagit "en helt annan ställning till fonderna" än vad som var fallet i början.

Vad som däremot undergick en klar förändring var själva strategin, sättet att uppträda i debatten och presentera egna förslag. Jag har urskiljt två riktningar inom näringslivet i frågan, en "diskussionsvillig" och en mera "konfrontationsbenägen". Under fonddebattens inledande år var det den förstnämnda falangen som satte sin prägel på agerandet. I ett senare skede fick, menar jag, de konfrontationsorienterade allt större genomslag för sin annorlunda linje. Detta kom väl till uttryck hösten 1980, då näringslivets representanter i utredningen fann det nödvändigt att stiga ned från den redan accepterade "modellplatsen" och i stället omvandla det egna förslaget till ett "särskilt yttrande".

Vilken var skillnaden mellan de två näringslivsriktningar som nyss utskiljts? Som jag förstått saken var den avgörande skillnaden att de diskussionvilliga var angelägna om att man skulle delta aktivt i utredningen, lägga fram och argumentera för egna förslag samt söka bidra till ett i någon mening konstruktivt slutresultat. De mera konfrontationsbenägna var däremot inte intresserade av något närmare samtal med andra parter, såg med skepsis på hela utredningsarbetet och ville helst att man skulle hoppa av kommittén. Tongivande i denna senare grupp var främst företrädarna för de mindre företagen.

Så har jag, i största korthet, skildrat skeendet i boken. Jag kan inte finna att Waldenström, när det gäller just de strategiska bedömningarna, har någon i grunden annan uppfattning. Han nämner själv att det fanns olika meningar om de taktiska frågorna och preciserar sig sålunda:

Vad som i första hand föranledde meningsskiljaktigheter i referensgruppen var inte näringslivets egna förslag till en spridning av ägandet, inte heller dess inställning till LO/SAP-förslagen utan den taktiska frågan huruvida näringsli-

³ Industriåret 1975 (Stockholm: Sveriges Industriförbund, 1976), sid 28.

vet... överhuvud taget borde sitta kvar i utredningen och inom denna presentera något som kunde betecknas som "näringslivets alternativ".

Detta avviker inte på någon central punkt från vad jag har framhållit i min bok.

Jag kan slutligen bara försäkra Waldenström och andra om, att jag inte känt mig frestad att skänka mening åt mitt arbete "genom att i möjligaste mån ingjuta dramatik i skeendet". Jag har gått till verket med en mycket konventionell och odramatisk ambition: att så opartiskt och objektivt som möjligt söka beskriva och förklara vad som hän-

de i fondkommittén. Skeendet var alldeles tillräckligt intressant i sig självt utan att jag på något sätt behövde "dramatisera" det.

Jag inbillar mig inte att jag i alla detaljer givit en helt definitiv eller slutgiltig skildring av alla turerna och av alla parter manövreranden i utredningen. Det vore an aning förmåtet med tanke på att skeendet ligger så nära i tiden och att mycket material ännu inte är tillgängligt. Men jag menar mig bestämt ha givit en korrekt och rättvisande bild av huvuddragen i utvecklingen. Det blir nu efterföljande forskares uppgift att försöka fylla de återstående lakunerna.

ERLAND WALDENSTRÖM:

Replik till Åsard

Först citatfrågan. ur min artikel i Fackför-eningsrörelsen nr 27, 1975 citerar Åsard i sin bok den näst sista meningen, den enda där jag har något positivt att säga om Meidner-rapporten – att den också innehåller synpunkter som är tankeväckande. Det är riktigt att Åsard också tagit med vad han kallar ett direktcit av de två orden "omvälvande konsekvenser" men vad Åsard inte säger ett ord om är de 98 % av min artikel där jag levererar en i sak nedgörande kritik av Meidnerförslagens huvudpunkter. Jag vidhåller att detta sätt att citera är vilseledande. Det gäller i ännu högre grad det av mig i artikeln påtalade citerandet av ett par meningar ur Nils Henrik Schagers artikel i Arbetsgivaren 1977, som leder tanken till att man på SAF:s kansli vid denna tidpunkt skulle anse att det rädde politisk enhet om behovet av löntagarfonder och

att sådan enighet också förelåg mellan Waldenström-gruppen och Meidner! Jag tror varje oförvillad läsare måste hålla med om att i avsaknad av ordentlig analys av det sätt på vilket ordet löntagarfonder vid denna tid användes blir citat av detta slag inte bara vilseledande utan närmast obegripliga.

Men detta med citaten är en detalj. Det viktiga är det mönster i vilket de ingår. Åsard gör nu det enligt min mening förvånande uttalandet att det av hans bok klart skulle framgå att näringslivets inställning i fondfrågan under den tid boken behandlar inte ändrades i sak annat än "på sin höjd ifråga om marginella språkliga förändringar och nyansförskjutningar". De förändringar i näringslivets inställning som författaren syftar till i boken skulle endast gälla "sättet att uppträda i debatten och presentera egna förslag".